

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών**

**Κατεύθυνση ΜΔΕ
« Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό:
Τυπική, Άτυπη και Από απόσταση εκπαίδευση
(Συμβατικές και e-Μορφές)»**

**Μάθημα: Νέες μορφές εκπαίδευσης
(άτυπη, μη-τυπική, δια βίου, ενηλίκων, από απόσταση)
Υπεύθυνος καθηγητής: Μπαγάκης Γεώργιος**

**Θέμα εργασίας:
« Αξιοποίηση της Έρευνας Δράσης στην εκπαίδευση:
ένα εικονικό σενάριο εφαρμογής της»**

**Ομαδική εργασία των μεταπτυχιακών φοιτητών
Δημήτρουλα Ιωάννη
Μίχα Βασιλικής
Παπαδοπούλου Μαρίας**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. Εισαγωγή.....	3
B. Θεωρητικό πλαίσιο	
1. Έρευνα : Θετικιστική – Εθνογραφική – Δράσης.....	3-4
2. Έρευνα δράσης: ορισμός.....	4
3. Έρευνα δράσης: κύρια χαρακτηριστικά.....	4-5
4. Έρευνα δράσης: διενέργεια.....	5-6
Γ. Σχεδιασμός και εικονική εφαρμογή μιας έρευνας δράσης	
1. Οργάνωση.....	6-9
2. Δυσκολίες.....	10
3. Επιθυμητά αποτελέσματα.....	10
Δ. Επίλογος.....	10
E. Βιβλιογραφία.....	11

Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία σχεδιάστηκε ένα υποθετικό σενάριο «χειραφετικής» έρευνας δράσης. Αυτή η ερευνητική προσέγγιση δίνει την ευκαιρία στον εκπαιδευτικό και στο μαθητή από «υποκείμενο» μιας έρευνας (θετικισμός) και «πληροφοριοδότης» μιας άλλης (εθνογραφική περιγραφική έρευνα) να γίνει ερευνητής με αυτοκριτική και αναστοχαστική διάθεση. Η τεχνική που εφαρμόζεται στην παρούσα έρευνα εκτυλίσσεται σε τρεις φάσεις στα πλαίσια της σπειροειδούς διάταξης και προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ θεωρίας και πράξης, να εισάγει καινοτόμες προσεγγίσεις και να αποτελέσει εναλλακτικό τρόπο επίλυσης συγκεκριμένων προβλημάτων.

Β. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΕΡΕΥΝΑ : ΘΕΤΙΚΙΣΤΙΚΗ – ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ – ΔΡΑΣΗΣ

Στα πλαίσια της εκπαιδευτικής έρευνας το θετικιστικό μοντέλο επιχειρεί την εκτίμηση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας μέσα από μία περιγραφική αποτίμησή της και αρνείται την υποκειμενική βίωση ως διερευνητικό πεδίο, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της σε μια μετρήσιμη εξαντικειμενοποίηση των εκπαιδευτικών δεδομένων και έτσι αδυνατεί να εκτιμήσει το πεδίο μεταβολών της συμπεριφοράς του δρώντος εκπαιδευτικού υποκειμένου. Επιδιώκεται, κυρίως, η εξαγωγή πορισμάτων που θα έχουν γενικευτικό χαρακτήρα, όμως αυτά δεν είναι ασφαλώς παρεμβατικά για μια μεταβολή της σχολικής πραγματικότητας (Carr & Kemmis, 2002:111-112). Από την άλλη το εθνογραφικό μοντέλο συντελείται μέσα από τη μελέτη του δρώντος-μελετούμενου υποκειμένου, όπως αυτό βιώνει και συνειδητοποιεί εσωτερικά -μέσα του- την εκπαιδευτική πραγματικότητα, στην οποία μετέχει. Έτσι, από τη μια η θετικιστική προσέγγιση παράγει «γενικούς νόμους που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων... οι οποίοι, όμως, είναι ανεξάρτητοι από τους σκοπούς τους και επομένως οι «εκπαιδευτικές περιστάσεις ρυθμίζονται από τους νόμους» και δε λαμβάνουν υπόψη τους την ιδιαιτερότητα της καθεμιάς εκπαιδευτικής συγκυρίας (Carr & Kemmis, 2002:112). Από την άλλη η ερμηνευτική εκπαιδευτική έρευνα δίνει έμφαση «στις υποκειμενικές ερμηνείες των εκπαιδευτικών που συνιστούν τις εκπαιδευτικές πραγματικότητες» (Carr & Kemmis, 1986:136) και «δεν αναγνωρίζονται οι εξωτερικές συνθήκες, οι οποίες διαστρεβλώνουν τις αντιλήψεις μας και ούτε παρέχονται προτάσεις για τρόπους υπέρβασης των περιορισμών που ενεργούν πάνω στους ανθρώπους» (Κοσμίδου:105)

Σ' αυτό το σημείο έρχεται η Έρευνα Δράσης να αντιμετωπίσει αφενός το πρόβλημα της γενίκευσης του θετικισμού, μελετώντας μια συγκεκριμένη κατάσταση σε βάθος και πρεσβεύοντας πως κάθε εκπαιδευτική κατάσταση είναι διαφορετική σε σχέση με μία άλλη και αφετέρου αναγνωρίζοντας, σε αντίθεση με την εθνογραφική, τις εξωτερικές συνθήκες και τις ευρύτερες εκπαιδευτικές καταστάσεις-πολιτικές, μέσα στις οποίες συμβαίνει οποιαδήποτε εκπαιδευτική πρακτική (Κοσμίδου: 104-105). Επομένως, η Έρευνα Δράσης δεν ασχολείται με το τι κάνει ή δεν κάνει η παιδεία αλλά με το τι θα έπρεπε να κάνει η εκπαίδευση και με το πώς θα ήταν δυνατόν να κάνει η εκπαίδευση

αυτό που θα έπρεπε να κάνει (Tolbert,1981:142). Έτσι, οι ερευνητές της Έρευνας Δράσης υιοθετούν μια διαλεκτική προσέγγιση ανάμεσα στην αντικειμενικότητα της θετικιστικής και την υποκειμενικότητα της ερμηνευτικής προσέγγισης.

2. ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ : ΟΡΙΣΜΟΣ

Η Έρευνα Δράσης πρωτοκαθιερώθηκε από τον κοινωνικό ψυχολόγο K.Lewin γύρω στα 1940, με στόχο να εμπλέξει τις κοινωνικές ομάδες με τους ερευνητές για τη λήψη κοινών αποφάσεων στα προβλήματα και για περαιτέρω κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές (Κατσαρού & Τσάφος,2003:40). Γύρω στα 1950 εφαρμόζεται και σε εκπαιδευτικά θέματα-περιβάλλοντα. Όμως, τα επόμενα 20 χρόνια υποβαθμίζεται και επανέρχεται τη δεκαετία του '70. Σε όλο, λοιπόν, αυτό το διάστημα μέχρι σήμερα ο αγγλικός όρος “action research” έχει αποδοθεί στα ελληνικά με πολλούς όρους, όπως ενεργός έρευνα (Κοσμίδου), έρευνα δράσης (Γώγου), ενεργή συμμετοχική έρευνα (Κατσαρού), πραγματολογική έρευνα (Ξωχέλλης), κριτική αυτοδιερεύνηση (Ματσαγγούρας).

Έχουν, επίσης, δοθεί πολλοί ορισμοί που «μαρτυρούν διαφορετικούς τρόπους ανάγνωσης τόσο της εκπαιδευτικής πραγματικότητας όσο και της εκπαιδευτικής έρευνας αλλά κυρίως τις διαφορετικές επιστημολογικές αφετηρίες. Ύστερα από μελέτη των ορισμών που έχουν δοθεί από τους K.Lewin, J. McNiff, J. Elliott, P. Lomax, St. Kemmis τα σημεία σύγκλισης των παραπάνω είναι:

- δράση μικρής εμβέλειας
- διενεργείται από τους ίδιους τους μετέχοντες
- ο ερευνητής είναι συγχρόνως και δρών υποκείμενο
- εμπλέκονται και άλλα άτομα της ίδιας κοινότητας
- βελτιώνει την επαγγελματική πρακτική
- διερευνούν, για να κατανοήσουν
- παρεμβαίνουν, για να βελτιώσουν

3. ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ : ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι περισσότεροι μελετητές της Έρευνας Δράσης αποδέχονται τα παρακάτω βασικά χαρακτηριστικά:

- συμμετοχικός και συνεργατικός χαρακτήρας
- η έρευνα διεξάγεται από ανθρώπους που σχετίζονται με την κατάσταση που διερευνάται
- ξεκινά από πρακτικά ζητήματα της καθημερινότητας
- προσφέρει μεθόδους και στρατηγικές για διερεύνηση και βελτίωση της πρακτικής
- διαρκής προσπάθεια σύνδεσης, συσχέτισης και αντιπαράθεσης πρακτικής και προβληματισμού (σπειροειδής διάσταση)
- κάθε έρευνα έχει το δικό της χαρακτήρα
- διαλεκτική σχέση θεωρίας και πράξης, έρευνας και δράσης, κοινωνίας και ατόμου
- στοχαστικοκριτικός χαρακτήρας
- επαγγελματική ανάπτυξη εμπλεκομένων
- προσανατολισμένη στο μέλλον

- δημοκρατικός χαρακτήρας

Επομένως, είναι άμεσα αντιληπτό από τα παραπάνω πως η Έρευνα Δράσης κατατείνει σε δύο στόχους:

- τη βελτίωση και
- την αλλαγή

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Carr και Kemmis (2002) η βελτίωση επιδιώκεται σε τρεις περιοχές: βελτίωση πρακτικής, βελτίωση κατανόησης της πρακτικής από τους δράστες και βελτίωση της κατάστασης μέσα στην οποία ασκείται η πρακτική.

4. ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ : ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

Εμπλεκόμενοι

Σε μια έρευνα δράσης μπορούν να εμπλέκονται:

- οι άνθρωποι που εργάζονται και συμμετέχουν σε μια συγκεκριμένη κατάσταση
- εξωτερικοί συνεργάτες, οι οποίοι μετατρέπονται σε κριτικούς συνεργάτες με διευκολυντικό και συμβουλευτικό ρόλο, που προσφέρουν βοήθεια μόνο εφόσον τους το ζητήσουν.

Ο διαφορετικός ρόλος του διευκολυντή προσδιορίζει και το διαφορετικό είδος Ε.Δ., η οποία μπορεί να λάβει μια από τις παρακάτω μορφές:

- **τεχνική**, όπου επιδιώκεται η βελτίωση των πρακτικών μέσα από τα ευρήματα μιας άλλης εξωτερικής έρευνας
- **πρακτική**, όπου δημιουργούνται σχέσεις συνεργασίας διευκολυντών-επαγγελματιών, σχεδιάζουν μαζί δράσεις και παρακολουθούν συνέπειες και αλλαγές.
- **χειραφετική**, η οποία συμπεριλαμβάνει τα στοιχεία της πρακτικής, προχωρά, όμως, σ' ένα ευρύτερο συνεργατικό πλαίσιο και στην αλλαγή των θεσμών (Carr & Kemmis,2002:264-8)

Φάσεις

Υπάρχουν πολλά μοντέλα έρευνας δράσης αλλά όλα σχεδόν αποδέχονται την κυκλική ή σπειροειδή διαδικασία, που αποτελείται από τέσσερα στάδια:

- (i) αναγνώριση/ παρατήρηση
- (ii) σχεδιασμός
- (iii) δράση/ παρακολούθηση
- (iv) κριτικός στοχασμός/ αξιολόγηση (Κατσαρού & Τσάφος, 2003:75)

Αυτή η κυκλική διάταξη επαναλαμβάνεται από τους ερευνητές όσες φορές χρειάζεται για τη βελτιστοποίηση του αποτελέσματος. Έτσι, δημιουργείται ένα σπειροειδές σχήμα που ενέχει το δημιουργικό αναστοχασμό. Κάθε μία στιγμή (κύκλος) «κοιτάζει πίσω» στην προηγούμενη στιγμή, για να την αιτιολογήσει και «κοιτάζει μπροστά» στην επόμενη στιγμή για να την πραγματοποιήσει. (Carr & Kemmis,2002:245)

Μεθοδολογία

Στο πλαίσιο της Έρευνας Δράσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ποικίλες μέθοδοι όχι με σκοπό την «επιστημολογία» αλλά τη συλλογή δεδομένων με τον πληρέστερο και καταλληλότερο για κάθε περίπτωση τρόπο και την εγκυρότητα των διαπιστώσεων και των αποτελεσμάτων:

- Παρατήρηση (ερευνητικά ημερολόγια, σημειώσεις, ανάλυση ντοκουμέντων, καρτέλες, μαγνητοφώνηση, φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση, γραπτά κείμενα, φύλλα εργασίας)
- Συνέντευξη
- Ερωτηματολόγια
- Άλλες τεχνικές (παιχνίδια γνώσεων, ρόλων κ.ά.) (Altrichter & Posch & Somekh, 2001: 127-172)

Ο συνδυασμός μεθόδων, που ονομάζεται «τριγωνοποίηση», συγκεντρώνει δεδομένα από τρεις οπτικές γωνίες και επιτρέπει την αντιπαράθεση και σύγκριση διαφορετικών περιγραφών της ίδιας κατάστασης. (Altrichter & Posch & Somekh, 2001: 173-175)

Δυσκολίες εφαρμογής

Οι όποιες ενστάσεις εγείρονται ενάντια στη χρηστικότητα και την αποτελεσματικότητα των σχεδίων δράσης εκκινούν κυρίως από ένα θετικιστικό μοντέλο θεώρησής τους, σύμφωνα με το οποίο κάτι που αδυνατεί να γενικευτεί εντάσσεται απλά στη σφαίρα του πρακτικού, που επιλύει συγκεκριμένα προβλήματα, απλά εξυπηρετώντας το ευρύτερο πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο. Επιπρόσθετα, προβλήματα δημιουργούνται, όταν τα εξαγόμενα αποτελέσματα αποτιμώνται με συμβατικά ακαδημαϊκά κριτήρια και όταν απορρέουν μέσα από ανεπιθύμητους ρόλους που ανατέθηκαν στους εκπαιδευτικούς (Ζούκης:2007, 198-199).

Γ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ

1. Οργάνωση

1^η φάση:

Αφειρησία έρευνας – ερευνητικό ερώτημα

Η αφορμή για την έρευνα δόθηκε στα πλαίσια των καθημερινών μαθημάτων. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε εκ μέρους του διδάσκοντος μια συχνή, σχεδόν καθημερινή, εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς κάποιων μαθητών/τριών έναντι κάποιων συμμαθητών τους στις διαπροσωπικές τους επαφές. Ο διδάσκων προσπαθώντας να διαπιστώσει αν αυτό είναι ένα εσφαλμένο συμπέρασμα από μια πρώτη εντύπωση καταφεύγει στην ενεργοποίηση «της σιωπηρής γνώσης» μέσα από συζήτηση με τους μαθητές/τριες (Altrichter & Posch & Somekh, 2001: 84), ζητώντας περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την ποιότητα και τη συχνότητα τέτοιων μορφών συμπεριφοράς. Τα όσα οι μαθητές/τριες αποκαλύπτουν συνηγορούν στην επιβεβαίωση της αρχικής διαπίστωσης, ότι κάποια τουλάχιστον λεκτική συμπεριφορά δεν είναι επιθυμητή και ταυτόχρονα θα ήταν προσδοκώμενο να αλλάξει και να τροποποιηθεί σε μια νέα.

Διδάσκων και μαθητές/τριες του τμήματος αποφασίζουν να διενεργήσουν έρευνα θέτοντας τα εξής ερωτήματα-στόχους:

- Ποια η έκταση και οι εκφάνσεις του φαινομένου της απώλειας του αλληλοσεβασμού;
- Ποια τα πιθανά αίτια γέννησής του και ποιες οι συνέπειες;
- Μπορεί να τροποποιηθεί και να βελτιωθεί η συμπεριφορά μέσα στο σχολικό περιβάλλον;

Οργάνωση-σχεδιασμός

Διδάσκων και διδασκόμενοι του συγκεκριμένου τμήματος συναποφασίζουν ότι πρέπει να λειτουργήσουν από κοινού σε μια προσπάθεια για την τελική μεταβολή των δεδομένων. Έτσι, αποφασίζουν την οργάνωση της συλλογής των πρώτων δεδομένων μέσα στο χρονικό διάστημα μιας εβδομάδας, χωρίζοντας την τάξη σε τρεις ομάδες δράσης (επτά άτομα σε κάθε ομάδα), που θα επιτελέσουν τους παρακάτω ρόλους:

1^η ομάδα: παρατηρεί την αύλεια συμπεριφορά χρησιμοποιώντας ως ερευνητικό εργαλείο την εσχάρα παρατήρησης, που θα καταγράφει συμπεριφορές μη αποδεκτές στα πλαίσια του αλληλοσεβασμού με ποιοτικά στοιχεία, όπως υποτίμηση μέσα από υβριστικό λεκτικό, απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί, πρόκληση μέσα από εκφράσεις σεξιστικού περιεχομένου, άσκηση εξουσιαστικού λόγου μέσα από εκφράσεις βίας-επιβολής, άσκηση σωματικής βίας κ.ά. και με ποσοτικά στοιχεία, δηλαδή τη συχνότητα των παραπάνω συμπεριφορών, ποσόστωση.

2^η ομάδα: με αποτυπωτικό εργαλείο τη φωτογραφική μηχανή ή την ψηφιακή βιντεοκάμερα επιχειρεί να απαθανάτισει τις παραπάνω σκηνές.

3^η ομάδα: παρατηρεί την εντός της αίθουσας συμπεριφορά, σημειώνοντας σε ημερολογιακή μορφή τις αλληλεπιδράσεις των μαθητών την ώρα των μαθημάτων. Ενδεικτικά θα καταγράφονται η ημέρα, το μάθημα, η περιγραφή συμπεριφοράς, οι αντιδράσεις των μαθητών/τριών, η μαθησιακή ατμόσφαιρα μετά το γεγονός κ.ά.

Κριτικός φίλος

Ως κριτικός φίλος αποφασίστηκε από κοινού να οριστεί ο γυμναστής του σχολείου, ο οποίος θα παρέχει κριτική και υποστηρικτική φιλία κατά τη διάρκεια της έρευνας. Ο γυμναστής μπορεί από τη θέση του να ενδυναμώσει την έρευνα με τις παρατηρήσεις του στον αύλειο χώρο (ώρα διαλείμματος, ώρα γυμναστικής), να ασκήσει κριτική στάση και να συμβάλει στον αναστοχασμό. (University of Thessaly:5)

Ανάλυση δεδομένων

Αφού συλλεγούν τα δεδομένα, οι ερευνητές τα ανασυνθέτουν και τα επεξεργάζονται. Στο δημιουργικό στάδιο της ανάλυσης (Altrichter & Posch & Somekh, 2001: 181) θα γίνει:

- i. Η ανάγνωση των δεδομένων (προσεκτική εξέταση)
- ii. Η επιλογή και κατηγοριοποίησή τους
- iii. Η παρουσίαση και ερμηνεία τους

iv. Η εξαγωγή συμπερασμάτων, δηλαδή η διαπίστωση του προβλήματος και του βαθμού ύπαρξης και διάχυσής του (η απάντηση στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα)

Η κατηγοριοποίηση των δεδομένων (στάδιο ii) θα γίνει:

α) χρονικά (ανά ημέρα και ώρα)

β) ποιοτικά (με βάση τις κατηγορίες της εσχάρας παρατήρησης)

γ) ποσοτικά (τη συχνότητα ανά ημέρα των επιμέρους συμπεριφορών) (Αυγητίδου:35-37)

Το φωτογραφικό υλικό της δεύτερης ομάδας θα χρησιμεύσει συμπληρωματικά στις σημειώσεις των παρατηρήσεων και του ημερολογίου ως βοήθημα στη μελέτη μη λεκτικών στοιχείων των καταστάσεων και των συμβάντων (Altrichter & Posch & Somekh, 2001:151).

Αξιολόγηση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων ολοκληρώνεται με το κριτικό στάδιο, δηλαδή την από κοινού διαπίστωση ότι καλό θα είναι τα δεδομένα να ελεγχθούν περαιτέρω και να εμβαθύνουν οι ερευνητές, ερμηνεύοντας συμπεριφορές που καταγράφηκαν (προετοιμασία έρευνας του δεύτερου ερωτήματος).

2^η φάση:

Ανασχεδιασμός

Μέσα από την προαγωγή της συνειδητοποίησης που πρόσφερε η προηγούμενη φάση έχει επέλθει η κατανόηση και η κατάκτηση μιας νέας αντίληψης που θα προσφέρει πληθώρα ιδεών για νέες πιθανές ενέργειες, δηλαδή για νέες στρατηγικές δράσης (Altrichter & Posch & Somekh, 2001:232).

Έτσι, αποφασίζουν σε αυτό το στάδιο να προβούν σε συνεντεύξεις και επίδοση ερωτηματολογίων, με στόχο να αναζητήσουν τα αίτια τέτοιων συμπεριφορών σε χρονικό διάστημα ενός μήνα. Κατά πρώτον, συγκροτούνται από τους ερευνητές τα ερωτηματολόγια, που θα έχουν απλή δομή, ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου και θα διερευνούν:

- τους παράγοντες που προκαλούν βίαιες αντιδράσεις, δηλαδή τα ερεθίσματα που οδηγούν σε τέτοιου είδους αντιδράσεις
- πώς αξιολογούν τις συγκεκριμένες βίαιες συμπεριφορές
- τις συνειδητοποιούν και σε ποιο βαθμό όταν τις διαπράττουν
- άλλοι εναλλακτικοί τρόποι αντίδρασης σε ερεθίσματα που θεώρησαν ότι είναι προκλητικά

Έπειτα, συντάσσουν ημι-δομημένες συνεντεύξεις τέτοιες που να προκαλούν τους μαθητές στην κατάθεση όσο το δυνατόν εναργέστερα των ψυχογενών και κοινωνικών κινήτρων που τους εξωθούν στη βίαιη συμπεριφορά. Έτσι, θα έρθει στο φως το τι πιστεύει ο ερωτώμενος, τις ερμηνείες που δίνει στα γεγονότα και ο τρόπος με τον οποίο βιώνει τις ερευνούμενες συμπεριφορές.

Οι τρεις αρχικές ομάδες αναλαμβάνουν σε αυτή τη φάση τους κάτωθι ρόλους:

1^η ομάδα: αναλαμβάνει την επίδοση και τη συλλογή των ερωτηματολογίων που θα δοθούν εντός της τάξης

2^η ομάδα: αναλαμβάνει την επίδοση και τη συλλογή των ερωτηματολογίων σε τυχαία επιλεγμένο δείγμα μαθητών του σχολείου

3^η ομάδα: διενεργεί τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις σε ένα μικρότερο τυχαία επιλεγμένο δείγμα μαθητών

Με τη συνδυαστική αυτή μέθοδο, ερωτηματολογίου και συνέντευξης, γίνεται προσπάθεια να συγκεντρωθούν τα δεδομένα από τρεις οπτικές «γωνίες» που θα επιτρέψει μια πιο σφαιρική εικόνα της κατάστασης και μια συγκριτική θεώρηση των δεδομένων, καταργώντας την ιεράρχηση της αξιοπιστίας (π.χ. διάκριση θύμα-θύτη, που δε λαμβάνει χώρα). Αυτή είναι η λεγόμενη τεχνική της «τριγωνοποίησης».

Συλλογή δεδομένων-συμπεράσματα

Μετά την ολοκλήρωση της παραπάνω φάσης, οι συνεντεύξεις αποδελτιώνονται και τα ποιοτικά τους δεδομένα κατηγοριοποιούνται. Αντίστοιχη επεξεργασία γίνεται και στα πορίσματα των ερωτηματολογίων (η επεξεργασία μπορεί να πάρει και την ποσοτική τελική μορφή-στατιστική επεξεργασία, έτσι ώστε τα δεδομένα να αριθμοποιηθούν).

Αξιολόγηση

Τα συλλεχθέντα στοιχεία δίνουν τη δυνατότητα του αναστοχασμού, που αφορά στην κατανόηση και ερμηνεία των προβληματικών συμπεριφορών (απαντήσεις στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα), στην επανατοποθέτησή τους πάνω στο ζήτημα των σχέσεων και στην ανάγκη υιοθέτησης νέων πρακτικών που θα ενισχύσουν τον αλληλοσεβασμό (προετοιμασία έρευνας του τρίτου ερωτήματος).

3^η φάση:

Οργάνωση

Οι ερευνητές είναι σχεδόν έτοιμοι να αξιοποιήσουν τη γνώση που προέκυψε από τις προηγούμενες φάσεις, προτείνοντας νέες στρατηγικές δράσης που θα εστιάζουν σε συγκεκριμένους τρόπους-τεχνικές βελτίωσης των σχέσεων των μαθητών/τριών και θα ενισχύσουν το σεβασμό του ενός προς τον άλλο. Μια τεχνική, για να ακουστούν και να αναδειχθούν τρόποι παρέμβασης είναι ο καταιγισμός ιδεών (brainstorming) (Altrichter & Posch & Somekh, 2001:70). Έτσι, προέκυψαν από τους ερευνητές οι παρακάτω προτάσεις:

- συγκρότηση ενδοταξικού συμβολαίου, όπου με στέρηση προνομίων αλλά και με επιβραβευτικές-ενισχυτικές πρακτικές θα αποτραπεί η αποκλίνουσα συμπεριφορά και θα ενισχυθεί η επιδιωκόμενη αντίστοιχα
- κουτί αρνητικών συναισθημάτων
- προώθηση ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας
- προώθηση ομαδοσυνεργατικών παιχνιδιών την ώρα της γυμναστικής και του διαλείμματος
- ποιοτική αξιοποίηση του διαλείμματος (π.χ. επιτραπέζια παιχνίδια)
- δημιουργικές συνεργατικές παρεμβάσεις στο χώρο του σχολείου (π.χ. γκράφιτι)
- διοργάνωση ημερίδας για ενημέρωση της ευρύτερης σχολικής κοινότητας
- πρόσκληση ειδικών για άσκηση ομαδικής ή ατομικής συμβουλευτικής

2. Δυσκολίες

Η εφαρμογή της παραπάνω έρευνας δράσης αντιμετώπισε κάποιες δυσκολίες. Οι πιο σημαντικές από αυτές εντοπίστηκαν στην τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων, στην απουσία εξοικείωσης των μαθητών/τριών σε συνεργατικές δράσεις, ιδιαίτερα όταν σε αυτές εμπλέκονται και οι καθηγητές. Επιπλέον, διαπιστώθηκε δυσπιστία των μαθητών/τριών σε ό,τι ερευνά και επιθυμεί να τροποποιήσει τη συμπεριφορά τους και η δυσκολία τους να εξετάζουν κριτικά τα φαινόμενα στα πλαίσια μιας ενεργούς μάθησης.

3. Επιθυμητά αποτελέσματα

Από την παραπάνω έρευνα δράσης αναμένονται οι ακόλουθες επιτεύξεις:

- σε ατομικό επίπεδο: κατάκτηση υψηλού δείκτη αυτοελέγχου, παραγόμενου από αντίστοιχο υψηλό δείκτη αυτογνωσίας
- σε διαπροσωπικό επίπεδο: κατάκτηση υψηλού δείκτη αλληλοσεβασμού και ενσυναίσθησης (empathy)
- σε κοινωνικό επίπεδο: καθιέρωση ηθικού τύπου ενισχύσεων, οι οποίες θα συμβάλουν στην ευρύτερη κοινωνική συνοχή-ενότητα (σχολικό περιβάλλον) και άρα στην κατάκτηση υγιούς πολιτικής συνείδησης (κοινωνικό περιβάλλον).

Αυτή η **βελτίωση** θα ωθήσει τα εμπλεκόμενα άτομα στην έρευνα δράσης σε **αλλαγή** στον τρόπο σκέψης και δράσης τους. Πιο συγκεκριμένα θα τα ωθήσει να αναπτύσσουν προβληματισμούς για ό,τι συμβαίνει γύρω τους και μέσα τους, να προσεγγίζουν τα θέματα κριτικά και ορθολογικά και να αναγνωρίζουν την επιρροή που μπορούν να ασκήσουν πάνω στους θεσμούς του ευρύτερου κοινωνικο-οικονομικού χώρου.

Δ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με τους Carr & Kemmis (2002) η «χειραφετική» έρευνα δράσης είναι μια διαδικασία **ενδυνάμωσης** για τους συμμετέχοντες και τους εμπλέκει στον αγώνα για περισσότερο ορθολογικές, δίκαιες, δημοκρατικές μορφές εκπαίδευσης...είναι **«δραστική»**, γιατί οδηγεί σε δράση με βάση τον κριτικό αναστοχασμό, αλλά και **συνετή**, γιατί δημιουργεί αλλαγές που είναι εφικτές για τους συμμετέχοντες. Μπορεί, επομένως, να χρησιμοποιηθεί και στο χώρο της εκπαίδευσης και να αναδείξει ένα νέο ήθος τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τους εκπαιδευόμενους. Αυτό θα εκδηλώνεται μέσα από τη συνεργατικότητα, τη δημοκρατικότητα, την αισθητική της καθημερινότητας και την αίσθηση του μέτρου και της έλλογης συμπεριφοράς, την αναστοχαστικότητα και το δημιουργικό προβληματισμό. Ένα τέτοιο σχολείο τελικά θα υλοποιήσει τη ρήση του K. Lewin: «Ένας από τους καλύτερους τρόπους να κατανοήσεις τον κόσμο είναι να προσπαθήσεις να τον αλλάξεις».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αυγητίδου Σ. *Η αξιοποίηση των ημερολογίων στην εκπαιδευτική έρευνα-δράση: προϋποθέσεις και διαδικασίες*. Ανασύρθηκε στις 25/5/2012 από την ιστοσελίδα <http://goo.gl/3igQU>
- Altrichter, H.& Posch, P. & Somekh, B. (2001). *Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους. Μια εισαγωγή στις μεθόδους της έρευνας δράσης*, μετ. Μαρία Δεληγιάννη, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Carr, W. & Kemmis, S., (2002). *Για μια Κριτική Εκπαιδευτική Θεωρία. Εκπαίδευση, Γνώση και Έρευνα Δράσης*, μετάφραση: Αλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανού, Ευανθία Μηλίγκου, Κώτια Ροδιάδου-Αλμπάνη, Αθήνα: Κώδικας.
- Ζούκης, Ν. (2007): «Τρία Ερωτήματα για την έρευνα-δράση και η αναζήτηση νέας προοπτικής», *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Σχολείο ίσο για Παιδιά άνισα»*, Αθήνα, 4- 6 Μαΐου 2007.
- Καμαρινού Δ., (2000). *Βιοματική μάθηση στο σχολείο. Γ' Έκδοση. Ξυλόκαστρο*
- Κατσαρού, Ε. & Τσάφος, Β. (2003). «Σύνδεση Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσω έρευνας δράσης: η διαπλοκή θεωρίας και πράξης». Στα Πρακτικά του Συνεδρίου με θέμα *Σύνδεση Τριτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*.
- Κάτσενου Χ. & Νομικού Χ. & Φλογαΐτη Ε.. *Η συμβολή της Έρευνας Δράσης στην Επαγγελματική Ανάπτυξη του Εκπαιδευτικού*. Ανασύρθηκε στις 25/5/2012 από τα Πρακτικά του 5^{ου} Συνεδρίου ΠΕ.ΕΚ.ΠΕ από την ιστοσελίδα <http://kpe.kastor.kas.sch.gr/peekpe/proceedings/proceedings1.htm>
- Κοσμίδου-Hardy Χ.(2008). *Μεθοδολογία Έρευνας. Ενεργός Έρευνα*. Σημειώσεις από το Πάντειο Πανεπιστήμιο στον Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό και τη Συμβουλευτική.
- Μπαγάκης Γ. (2012). *Νέες μορφές εκπαίδευσης*. Σημειώσεις διδάσκοντος που ανασύρθηκαν στις 25/5/2012 από την ιστοσελίδα <http://dlp.korinthos.uop.gr/modules/document/document.php?course=POSTG103>
- University of Thessaly, Department of Early Childhood Education. *Μια έρευνα-δράση εκπαιδευτικών με θέμα το σχεδιασμό, την παραγωγή και την αξιοποίηση διαπολιτισμικού εκπαιδευτικού υλικού*. Ανασύρθηκε στις 25/5/2012 από την ιστοσελίδα <http://goo.gl/FEjyP>